

Василь Грещук
Vasyl Greshchuk

**ТЕХНОЛОГІЧНО-МАНІПУЛЯЦІЙНА ПРИРОДА
НЕОРУСІНСЬКОГО РУХУ**

(Любомир Белей. «Русинський» сепаратизм: націєтворення *in vitro*. Київ :
Tempora, 2017. 392 с.)

**TECHNOLOGICAL AND MANIPULATIVE NATURE OF THE
NEORUSSIAN MOVE**

(Lyubomir Belei, «Rusynsky» separatism: nation-building *in vitro*, Kyiv :
Tempora, 2017. 392 pp.)

Русинство – політична проблема, яка з новою силою агресивно-наступально відновилася в останні три десятиліття – після розвалу СРСР із здобуттям Україною незалежності. Русинство в нашій державі як політична доктрина, згідно з якою українське населення Закарпаття, а у зв'язку з складними історичними й суспільно-політичними обставинами, ще й сучасних Словаччини, Румунії й Польщі, є не українцями, а русинами чи руснаками і творять окрему від української націю зі своєю окремішньою мовою й культурою. Розвінчуванню концепції русинського сепаратизму, детальному аналізу генези й особливостей функціонування та механізмів русинства присвячена глибокозмистовна, з відповідною науковою аргументацією монографія світлої пам'яті професора Любомира Белей «Русинський сепаратизм: націєтворення *in vitro*».

Вже в передмові до монографії автор цілком справедливо зазначив, що русинський сепаратизм, як і буйно розквітлі нині і підтримувані ззовні кримський, донецький чи й галицький (!), – «це лише різні личини основної загрози українській державності та цілісності українського етнокультурного простору, тому поблажливо-ліберальне ставлення до русинської проблеми в Україні можна розглядати як результат детальної, продуманої технології штучного націєтворення, що ставить собі за мету дезінтегрувати найзахідніші українські етнічні терени» (9–10).

У розділі «Історичні передумови» учений на основі скрупульозного аналізу процесів, характерних для української людності Закарпаття, переконливо обґрунтовує думку про те, що русинство постає в ХІХ ст. як реакція на українське національне відродження, яке далеко не всім було зрозумілим, а в Росії та в суміжних із Закарпаттям державах викликало відверте неприйняття і відповідну реакцію. В надрах офіційних угорських кіл та місцевої закарпатської інтелігенції визріває план радикальної зміни

дотеперішньої внутрішньої політики. Як пише автор рецензованої книги, «в основу нової політики, як показує аналіз наступних подій, було покладено курс на перегляд статусу автохтонного населення історичного Закарпаття як частини русько-рутенського, або малоросійського етносу на окремий слов'янський етнос – угро-руський» (28). Своєрідним запобіжником від поширення ідей українського національного відродження мало стати визнання самостійного статусу автохтонної людності історичного Закарпаття та окремішності її мови і культури, передовсім церковно-конфесійної традиції.

Період кінця XIX – середини XX ст. для українців у Закарпатті з погляду їх національного самоусвідомлення характеризується складними історичними, суспільно-політичними та науково-культурницькими умовами. Детально проаналізувавши складні обставини розвитку українства Закарпаття окресленого періоду, автор монографії доходить висновку: «Яскраві особистості – Євменій Сабов, Гіядор Стрипський та Августин Волошин – репрезентують три магістральні напрями розвитку свідомості закарпатців: русофільсько-тутешняцький, тутешняцько-мадярофільський та проукраїнський» (73). Водночас попри поразку спроб витворення самостійного етносу та окремої мови угоросів за часів угорської окупації безпрецедентна пропаганда сепаратистської русинської доктрини «посягла її спори у свідомості та родовій пам'яті частини закарпатської інтелігенції, зокрема греко-католицького духовенства» (73).

Органічним продовженням аналізу зародження й розвитку русинства на Закарпатті як політичної доктрини в рецензованій праці став другий розділ «Сучасне неорусинство: сепаратизм, міноритарна політика та бізнес». У ньому детально розглянуто різноаспектні проблеми реанімації та втілення в життя ідей русинського сепаратизму в умовах становлення самостійної незалежної України та маніпулювання неорусинством із українською людністю суміжних із Закарпаттям країн – Словаччини, Угорщини, Румунії, Польщі, Сербії з метою її винародовлення й антиукраїнської денаціоналізації.

Реанімація неорусинського проекту на Закарпатті була інспірована ззовні, медійну підтримку його втілення в життя здійснювали обласні засоби масової інформації, що на той час були ще під цілковитим контролем компартійних органів.

На підтримку неорусинського руху організуються численні наукові імпрези, часто фінансовані з-за кордону. Однак метою таких, з дозволу сказати, наукових заходів стає не пошук істини, а формування маніпулятивних технологій дезінтеграції українського простору. Особливої слави на зазначеному поприщі заслужив професор з Канади П.-Р. Маґочі, єдиним аргументом якого в численних дискусіях із проблем неорусинського руху був імідж безстороннього серйозного західного науковця. До міжнародних наукових семінарів запрошували й проукраїнськи налаштованих учених, які досліджували суспільно-політичні, історичні, етнологічні та культурологічні проблеми Закарпаття. На жаль, українські вчені, взявши участь у роботі таких семінарів, не розуміли, що основне їх призначення – «маніпуляція громадською думкою, створення ілюзії безкомпромісної

дискусії між представниками старої совєтської тоталітарної школи, які не визнають русинів, та прогресивним західним ученим, який доводить існування окремішнього русинського етносу. Зрозуміло, що ніякі наукові аргументи не могли переконати ні П.-Р. Магочі, ні його нечисленних прихильників, натомість своєю присутністю українські вчені мимоволі надавали наукового характеру <...> самій проблемі неорусинства, яка насправді є суто політичною» (87–88).

Проблема неорусинства стає розмінною монетою й у політичних ігрищах періоду становлення молодого незалежного України. У переведенні неорусинства як культурно-просвітницького феномену в політичну площину особливі зусилля виявив В. Балоба, спочатку мер Мукачеве, а згодом народний депутат України, глава Секретаріату Президента України. Як зауважив автор рецензованої праці, «В. Балоба не просто взяв під свій патронат неорусинський рух на Закарпатті, а й доклав чимало зусиль для його консолідації. У кожному разі, 19 березня 2007 р., тобто через 12 днів після «визнання» русинів Закарпатською обласною радою, відбувається об'єднання 12 русинських «культурно-громадських організацій», які до того завзято поборювали одна одну в Координаційну раду русинських організацій, до складу якої увійшли: Народна Рада Русинів Закарпаття, Сойм підкарпатських русинів, Общество підкарпатських русинів, Общество імені А. Духновича, Союз русинських списовтелів, Русинське науково-освітнє товариство, Товариство молодих русинів, Общество женщин-русинок, Ужгородське Общество ім. А. Духновича, Крайове общество підкарпатських русинів, Свалявське общество Подкарпатських русинів» (93). І хоч новостворена Рада позиціонувала себе як орган координації зусиль щодо русинського відродження, налагодження тіснішої співпраці в розвитку русинської культури, мови, звичаїв, традицій, віри та взаємодії з органами місцевого самоврядування, в її практичній діяльності визначальною стала політика, доволі часто в найрадикальніших виявах.

Події останніх років на Донбасі засвідчили, наскільки небезпечними є намагання прихильників неорусинського руху на Закарпатті поборювати українську ідентичність місцевого автохтонного населення та маніпулювати природними етнографічно-мовними особливостями краю, властивими будь-якому регіону, задля дезінтеграції молодого української держави і найзахідніших теренів українського етномовного простору.

Сучасне неорусинство на Закарпатті після піку публічної діяльності в 2007–2008 роках, реалізуючи власні стратегічні плани, суттєво перегрупувало свої сили та змінила тактику. Непримиренні русинські радикали або відмовилися від публічної екстремістської риторики, або покинувши Україну, з-за кордону постійно нагадують про себе численними екстремістськими заявами. Практично всі неорусинські організації отримують широку фінансову та медійну підтримку реваншистських сил Росії, Угорщини, Чехії, у зв'язку з чим т. зв. русинська проблема не зникла з українського та європейського медіа-простору. Що стосується не політичного, а культурного крила неорусинства, то його представники, не торкаючись політичних проблем, основну увагу зосереджують на самотності русинської культури, але, як справедливо відзначив автор, «межа між по-

літичним та культурним неорусинством дуже аморфна: культурне неорусинство непомітно може перетікати в політичне, а політичне не раз ховалося за культурним» (100).

Після детального аналізу неорусинства на Закарпатті Л. Белей у рецензованій монографії висвітлив неоднозначні процеси неорусинського руху в суміжних країнах – Словаччині, Угорщині, Румунії, Польщі, Сербії. Характерно, що відродження русинства в названих країнах відбувається синхронно, немовби цей процес був скерований з одного центру, однак в різних країнах він відбувався неоднаково й наслідки його різні. У кожній із зазначених країн чітко простежуються місцеві особливості у неорусинському дезінтеграційному русі на українському етномовному просторі, зумовлені історією розвитку русинських меншин, більшим чи меншим впливом москвофільських традицій і тенденцій, релігійно-конфесійним чинником, ступенем зв'язків із материковою Україною тощо.

Не оминув своєю увагою автор монографії й русинів в США та Канаді. Як зауважив учений, «емігранти з історичного Закарпаття привезли з собою в Північну Америку тогочасну недосформовану національну свідомість і влились у «плавильний казан» Америки» (157), а діяльність сучасних покровителів неорусинства спрямована не так на підтримку ідентичності емігрантів з історичного Закарпаття, як на популяризацію неорусинства в Україні, Словаччині, Польщі, Сербії.

На думку Л. Белей, неорусинська доктрина, яка покликана довести факт існування окремого «русинського етносу», її апологетами та втілювачами на практиці зазвичай використовується для приховування та легітимізації широкого спектра проблем – від геополітичних, геоекономічних до суто приватних, фінансово-бізнесових. «Адже, під приводом створення належних умов для гармонійного розвитку окремішнього «русинського» етносу та його самобутньої культури, «русинська» меншина за межами України або «русинська» більшість в Закарпатській області має бути наділена особливими преференціями, культурними, економічними та політичними. За кордоном проблему забезпечення прав «русинської» меншини легко розв'язали за допомогою державної фінансової підтримки діяльності численних «русинських» культурно-громадських інституцій, а натомість сповна використовують асимілятивний потенціал неорусинства. На Закарпатті <...> розв'язання «русинського» питання було скероване не на асиміляцію «русинів», а навпаки – на дезінтеграцію державотворчої нації та, найголовніше, – на забезпечення якнайширших прав для місцевої бюрократично-бізнесової верхівки. І таке розв'язання було знайдено майже одночасно з появою або, що більш вірогідно, ще до появи неорусинського руху. Це – автономний статус Закарпатської області» (162–163).

Поважне місце в рецензованій монографії відведено розділу «Технології неорусинського націєтворення *in vitro*», в якому на великому фактичному матеріалі проаналізовано маніпулятивні викрадення етноніма «русин», творення історії нізвідки та нової мови. Після ґрунтовного наукового аналізу штучно створених неорусинських правописних систем, граматики та словників марними та абсурдними постають потуги неорусинських, з дозволу сказати, лінгвістів.

У цьому ж розділі розглянуто й церкву як знаряддя сепаратизму.

Підсумовуючи здійснене дослідження, Л. Белей цілком справедливо наголошує на тому, що неорусинство – це не маргінальна регіональна закарпатська проблема, а «місцевий різновид вкрай небезпечної антиукраїнської політики, спрямованої на дезінтеграцію українського етнокультурного простору та цілісності української держави. Основна мета неорусинської доктрини – заперечити українськість історичного Закарпаття і тим самим суттєво – на 200–300 кілометрів – обрізати найзахідніші етнічні терени» (305).

Учений закликає, передовсім органи влади та українську політичну еліту, інтелігенцію вибудувати відповідну гуманітарну політику, спрямовану на розвінчання антиукраїнських ідей неорусинського руху, бо інакше «четвертий східнослов'янський народ», навіть створений за допомогою маніпуляцій *in vitro*, не тільки остаточно розчинить українське етнічне населення в Угорщині, Словаччині, Польщі, Румунії та Сербії, але й стане лінією розколу в Закарпатській області України» (310).

Рецензована монографія як додатки містить низку документів, фрагментів праць, звернень, декларацій, витягів із статусів, протоколів і т. ін., в яких висвітлюються найрізноманітніші питання історії та розвитку русинства, унаочнюючи сформовані в монографії положення й імперативи.